

Jerzy Buczek

Bóg Ojciec a Maryja w pieśniach zamieszczonych w "Śpiewniku kościelnym" ks. Jana Siedleckiego

Salvatoris Mater 1/3, 81-104

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Polska pieśń religijna jest wyjątkowym fenomenem. Pieśni adwentowe, bożonarodzeniowe, wielkopostne, wielkanocne, eucharystyczne, maryjne i inne przez wieki odgrywały ogromną rolę w kształtowaniu wiary i pobożności Polaków¹. Wszystkie one, a zwłaszcza *polska pieśń maryjna stanowi frapujący temat, który zasługuje na wieloaspektowe ujęcie. Przynajmniej z punktu widzenia teologicznego, duszpasterskiego, literackiego, a także muzycznego*².

Polska pieśń religijna ma bogatą historię, pieśni nabożne bowiem w języku polskim były tworzone począwszy od XIII wieku. Początkowo śpiewano je poza świątyniami, ale już od XIV wieku zaczęto wykonywać je w kościołach³, zaś *w XV wieku, a zwłaszcza w XVI wieku lud w sposób spontaniczny włączał się ze śpiewem polskich pieśni w nabożeństwa liturgiczne*⁴. W okresie reformacji *lud bez wyboru śpiewał pieśni stare i nowe, prawowierne i błędno-wiercze. [...] Osoby prywatne, proboszczowie i kaznodzieje na własną rękę wprowadzali coraz to nowe pieśni do liturgii. Tym sposobem nawet do Mszy św. (infra missarum sollemnia) dostawały się pieśni o treści heretyckiej, o charakterze świeckim i dalekie od pobożności*⁵.

Ks. Jerzy Buczek

Bóg Ojciec a Maryja w pieśniach zamieszczonych w *Śpiewniku kościelnym* ks. Jana Siedleckiego

SALVATORIS MATER
1(1999) nr 3, 81-104

Dlatego ingerencja władz kościelnych w tę dziedzinę była konieczna.

W trosce o poprawność teologiczną liczne synody w XV i XVI wieku podejmują starania, by polskie pieśni *nie zawierały błędów, ani nic niestosownego*, oraz wprowadzają zakaz śpiewania pieśni źle brzmiących i mało pobożnych⁶. Wiek XVI to czas *racjonalnego*

¹ Dawno już uznano doniosłą rolę pieśni kościelnych w językach narodowych jako czynnika wychowującego i kształtującego lud i młodzież pod względem etyczno-religijnym. O naszych polskich pieśniach kościelnych można śmiało twierdzić, iż zawierały one w sobie całą dogmatykę katolicką i katolickie zasady moralności, obok całej historii życia dziecięcego i męki P. Jezusa, a może nawet i całej hagiologii. H. FEICHT, *Przedmowa do jubileuszowego wydania z r. 1928*, w: J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, red. K. MROWIEC, Kraków 1994³⁹, s. V.

² K. MROWIEC, *Polska pieśń maryjna XIX i XX wieku w aspekcie muzycznej tradycji Zachodu i Wschodu*, w: *Nosicielka Ducha, Pneumatofora. Materiały z Kongresu Mariologicznego Jasna Góra 18-23 sierpnia 1996*, red. J. WOJTKOWSKI, S.C. NAPIÓRKOWSKI, Lublin 1998, 85. Polskie pieśni religijne najlepiej opracowano pod względem muzycznym. Por. choćby M. BOBOWSKI, *Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku*, Kraków 1893; W. LEWKOWICZ,

spojrzenia na treść czci Matki Boskiej w jej zgodności z doktryną Kościoła⁷. Wraz z wysiłkiem pogłębienia dogmatycznego obrazu pojawia się próba związania maryjności z polskością. Szczególną rolę w tym dziele odgrywały cudowne wizerunki maryjne i sanktuaria⁸.

Równocześnie zwracano uwagę na stare pieśni, te bowiem cieszyły się *specjalnym szacunkiem ze względu na ortodoksyjność i charakter modlitewny. Cechował je także duch liturgii, z której wyrosły. Wszystkie inne pieśni musiały mieć aprobatę biskupa, przy czym specjalnie skrupulatnie przeglądano pieśni bożonarodzeniowe, wielkanocne i wielkopostne o męce Pańskiej wraz z pieśniami o Matce Bożej Bolesnej*⁹.

W okresie baroku, choć ideałem epoki są utwory wokalnie-instrumentalne z tekstem łacińskim¹⁰, to jednak rozwijają się nadal polskie pieśni nabożne. Liczebnością górują pieśni bożonarodzeniowe wraz z pastoralkami oraz pieśni wielkanocne. Powstają również liczne pieśni wielkopostne. Zaś od początku XVII wieku przyjmuje się zwyczaj śpiewania *Godzinek o Matce Bożej*, a także powstaje szereg tzw. pieśni mszalnych¹¹.

W czasie Oświecenia polskie pieśni nabożne rozpowszechniały się w dalszym ciągu bez specjalnych przeszkód, zwłaszcza pieśni mszalne, co wynikało z tendencji oświeceniowych mających na celu udział ludu w liturgii. Pieśni powstające w tym okresie nie różnią się od pieśni okresu poprzedniego, powstają przeważnie anonimowo, w sposób spontaniczny, z przewijającymi się przez nie pierwiastkami ludowymi. Reprezentatywnym zbiorem pieśni tego okresu jest śpiewnik Franciszka Karpińskiego wydany w 1792 r.¹² *Podstawo-*

Muzyka sakralna, Warszawa 1961; H. FEICHT, *Polska pieśń średniowieczna*, w: *Musica Medii Aevi*, t. 2, Kraków 1968, 52-70; czy wreszcie bardzo dobra książka wydana na KUL-u: *Polskie śpiewy religijne społeczności katolickich. Studia i materiały*, t. 1, red. B. BARTKOWSKI, Lublin 1990.

³ K. MROWIEC, *Polska pieśń kościelna w opracowaniu kompozytorów XIX w.*, Lublin 1964, 13.

⁴ T. SINKA, *Polska pieśń w liturgii*, „Nasza Przeszłość” 60(1983) 259.

⁵ T. SINKA, *Polska pieśń...*, 260.

⁶ *Władze duchowne były nawet zmuszone zająć w tej sprawie stanowisko, o czym świadczą zakazy synodu warmińskiego z 1582 r., gnieźnieńskiego z 1602 r. i chełmińskiego z 1604 r. Mimo tych zakazów pieśń kościelna zdobywała sobie coraz więcej miejsca w ramach nabożeństw.* K. MROWIEC, *Polska pieśń kościelna...*, 14; por. T. SINKA, *Polska pieśń...*, 261.

⁷ J. J. KOPEĆ, *Polskie zwyczaje maryjne i praktyki religijne w XVI w.*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” IX-X/1981-1982, 164.

⁸ TAMŻE, 166-167.

⁹ T. SINKA, *Polska pieśń...*, 262.

¹⁰ K. MROWIEC, *Polska pieśń kościelna...*, 24.

¹¹ T. SINKA, *Polska pieśń...*, 262-264.

¹² TAMŻE, 265.

wą cechą pieśni doby oświecenia [...] było moralizowanie. Śpiewy te miały uczyć praktycznego chrześcijaństwa. Mniej natomiast dbały one o piękną poezję i muzykę¹³.

Okres romantyzmu, podkreślający szczególnie uczucia i wartości narodowe, przyczynił się do dalszego rozpowszechnienia polskiej pieśni religijnej, którą zaczęto cenić jako najszlachetniejszy gatunek poezji ludowej. Znalazło to wyraz w pojawieniu się w latach 1838-1853 pomnikowego dzieła „Śpiewnik kościelny” ks. Michała Mioduszeńskiego¹⁴. Wydawano wówczas liczne zbiory polskich pieśni, wśród nich śpiewniki Karola Piekoszowskiego, Teofila Klonowskiego, Szczepana Kellera¹⁵ i Jana Siedleckiego *Śpiewniczek zawierający pieśni kościelne z melodiami dla użytku młodzieży szkolnej*¹⁶.

W latach trzydziestych XIX wieku w Niemczech powstaje ruch odnowy, a następnie ruch cecyliński. Kierunki te akcentowały wartość chorału gregoriańskiego, podkreślały rolę chórów chłopięcych i polifonii w liturgii oraz wskazywały na znaczenie dawnych pieśni¹⁷. W Polsce jednak ruch ten nie zahamował praktyki posługiwania się polskimi pieśniami nabożnymi w liturgii. Także i w tym okresie wydawano wiele śpiewników z polskimi „pieśniami nabożnymi”, wśród których coraz większą popularność zdobywał *Śpiewniczek* Ks. Jana Siedleckiego¹⁸.

Redaktorzy kolejnych wydań śpiewników podejmują trud eliminacji wielu pieśni, które nie odpowiadają swą treścią czy charakterem liturgii. Ks. K. Mrowiec w swoich badaniach nad śpiewnikami XIX wieku (przeanalizował 27 śpiewników z tego wieku) oraz wieku XX (analizie poddał 52 śpiewniki) wykazał, że ulegały one dość dużym modyfikacjom. Szczególnie charakterystyczne było to, iż *repertuar maryjny z biegiem lat powiększa się znacznie szybciej niż inne gatunki pieśni kościelnej*¹⁹.

¹³ K. MROWIEC, *Polska pieśń kościelna...*, 25.

¹⁴ TAMŻE, 26-27.

¹⁵ T. SINKA, *Polska pieśń...*, 268, por. *Polskie śpiewy religijne społeczności katolickich...*, 47-48.

¹⁶ Wydany w Krakowie w 1878 r. *Śpiewniczek* zawierał 145 pieśni na 184 stronach, zaś wydany w 1886 r. obejmował już 536 stron. Por. T. SINKA, *Polska pieśń...*, 268.

¹⁷ K. MROWIEC, *Polska pieśń kościelna...*, 15.

¹⁸ *Śpiewnik* ks. Jana Siedleckiego wydany w 1980 r. w Opolu zawiera zestawienie wszystkich wydanych śpiewników od wieku XVI. Okazuje się, że najwięcej śpiewników wydano właśnie w XIX w.; J. SIEDLECKI, *Śpiewnik Kościelny*, Opole 1980, XII-XV; por. T. SINKA, *Polska pieśń...*, 269-270.

¹⁹ K. MROWIEC, *Polska pieśń maryjna...*, 86.

Również *Śpiewniczek* ks. Siedleckiego uległ gruntownej przeróbce w 1928 r., w 50-lecie pierwszego wydania z nutami. Wówczas zmieniono nazwę na *Śpiewnik kościelny* i wprowadzono do niego wiele pieśni starych i nowych. Kolejną korektę podjął w wydaniu z 1959 r. ks. Wendelin Świerczek, który obok opracowania melodii i dokonania korekty rytmu tekstu, podjął trudne dzieło poprawy tekstu²⁰.

Zachętą do troski o stan polskiej pieśni religijnej, a więc także do podejmowania kolejnych prac nad *Śpiewnikiem* była *Konstytucja o Liturgii* Soboru Watykańskiego II, która stwierdzała: *Należy troskliwie pielęgnować religijny śpiew ludowy tak, aby głosy wiernych mogły rozbrzmiewać podczas nabożeństw, a nawet w czasie czynności liturgicznych, stosownie do zasad i przepisów rubryk*²¹.

Redaktorzy kolejnych wydań *Śpiewnika* podejmują trud realizacji tych zaleceń Konstytucji. Działania idą w dwu kierunkach: eliminacji pieśni nie śpiewanych (z przestarzałym tekstem - stąd mało przydatnych do liturgii) czy błędnych teologicznie oraz dodawanie pieśni nowych, które dzięki swej treści rozpowszechniły się w kościołach²².

W kolejnym wydaniu *Śpiewnika* z 1980 roku redaktorzy wyrazili przekonanie o koniecznej potrzebie gruntownego przerobienia *Śpiewnika*, by jego zawartość lepiej odpowiadała zarówno wymogom posoborowej odnowy liturgicznej, jak i aktualnym potrzebom duszpasterskim²³. Tę zapowiedź udało się zrealizować, bowiem w wydaniu 39. z 1994 r. (wznowienie wydania z 1987 r.) w słowie od Redakcji możemy przeczytać: *Ukazujący się już od ponad stu lat Śpiewnik kościelny ks. J. Siedleckiego poddany został w obecnym trzydziestym dziewiątym wydaniu wielorakim modyfikacjom i znacznym przeróbkom*²⁴.

²⁰ Opracowanie melodii nie stanowiło poważniejszego problemu. Natomiast korektura tekstu nastroczała wiele trudności, a to głównie z tego powodu, że większość naszych pieśni, zwłaszcza dawnych, ma niejednostajną budowę rytmiczną w poszczególnych zwrotkach. Poza tym treść i wyrażenia w wielu pieśniach wymagały dość znacznych poprawek. W. ŚWIERCZEK, *Słowo wstępne do opolskiego wydania z r. 1959*, w: J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Opole 1980, X.

²¹ SC 118.

²² Od Redakcji, w: J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, red. K. MROWIEC, Opole 1980³⁶, X; por. K. MROWIEC, *Polska pieśń maryjna...*, 87; Przykładem są choćby dwa śpiewniki: F. RĄCZKOWSKIEGO (1988) z 81 pieśniami maryjnymi oraz J. SIEDLECKIEGO (1994) z ponad 100 pieśniami, włączając w to maryjne śpiewy łacińskie.

²³ Od Redakcji, w: J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny...*, XI; To wydanie „Śpiewnika ks. Jana Siedleckiego” było w zasadzie przedrukiem wydania z 1975 r., które opracował po raz ostatni ks. W. Świerczek CM (zm. w 1974).

²⁴ J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, red. K. MROWIEC, Kraków 1994³⁹, X. W wydaniu tym usunięto 86 pieśni, względnie zrezygnowano z niektórych strof pieśni, które albo coraz rzadziej były śpiewane przez wiernych, albo weszły całkowicie z użycia, zwłaszcza z powodu przestarzałego tekstu. W ich miejsce wprowadzono zostało 178 pieśni, które - dzięki swej treści, bardziej odpowiadającej potrzebom naszych czasów - rozpowszechniły się w kościołach całej Polski. Nadto włączonych zostało 48 zupełnie nowych, nieznanych dotąd pieśni i śpiewów. TAMŻE.

Po tym przedstawieniu krótkiego rozwoju polskiej pieśni religijnej, w tym także *Śpiewnika kościelnego* ks. Jana Siedleckiego, należy jeszcze wskazać kilka podstawowych zasad, które powinny być przestrzegane przy analizowaniu teologii zawartej w polskich pieśniach religijnych.

Chodzi nam o analizy teologiczne, a nie muzyczne czy literackie. Okazuje się, że pieśni kościelne są dość dobrze opracowane pod względem muzycznym²⁵, natomiast jest jeszcze mało analiz teologicznych. Takie prace podejmowali S.C. Napiórkowski²⁶, K. Darowski²⁷, Z. Nosowski²⁸. Były to artykuły analizujące przede wszystkim pieśni maryjne pod względem ich poprawności teologicznej. Podjęcie teologicznych analiz tekstów pieśni, choć dość trudne, wydaje się być bardzo owocne i potrzebne.

Pieśni zamieszczone w *Śpiewniku ks. Siedleckiego niezależnie od proveniencji, poetyckiej rangi i muzycznego kunsztu, niosą w sobie określoną teologię, taki a nie inny obraz Boga, Boga - Człowieka, człowieka, świata i zaświatów, oczywiście również Maryi*²⁹. Zdaniem S.C. Napiórkowskiego pieśni popularyzują teologię często skuteczniej *od profesorskiego wykładu, wszechstronniej bowiem oddziałuje na człowieka*³⁰.

Do analiz teologicznych pieśni należy podchodzić z dużą ostrożnością, bowiem zbyt duża troska o poprawność teologiczną może spowodować niedocenianie pobożności ludowej. W podejmowaniu analiz starych pieśni może nam również grozić błąd nierozróżniania języków (teologicznego od potocznego języka religijnego) oraz nierozróżniania czasów (większość pieśni zamieszczonych w *Śpiewniku* ks. Siedleckiego pochodzi przecież z czasów minionych). Dopasowywanie dawnych pieśni religijnych do aktualnego stanu teologii może być ewidentnym błędem ahistoryczności.

²⁵ Najwięcej analiz w dziedzinie muzycznej podejmowali: ks. B. Bartkowski i ks. K. Mrowiec. Przykładowo ks. Mrowiec podjął analizę pochodzenia polskich pieśni religijnych. Okazuje się, że polskie pieśni maryjne zawierają spolszczone śpiewy łacińskie, melodie przejęte z Francji, Niemiec, Austrii i innych krajów europejskich, a nawet Stanów Zjednoczonych Ameryki. Również polskie pieśni miały wielki wpływ na repertuar innych krajów. K. MROWIEC, *Polska pieśń maryjna...*, 85-100.

²⁶ S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Polska mariologia śpiewana*, w: TENŻE, *Matka naszego Pana*, Tarnów 1992, 79-104; TENŻE, *Polska pieśń maryjna w oczekiwaniu na teologiczną odnowę*, w: TENŻE, *Matka mojego Pana*, Opole 1988, 176-180.

²⁷ K. DAROWSKI, *Teologiczna analiza współczesnych polskich pieśni maryjnych*, Lublin 1988 (mps., Arch. Bibl. Gł. KUL).

²⁸ Z. NOSOWSKI, *Maryja w pieśniach dawnych i nowych*, „Więź” 31(1988) nr 2, 76-83.

²⁹ S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Polska mariologia śpiewana...*, 79.

³⁰ TAMŻE.

Analiza tekstów pieśni zawartych w śpiewnikach pod względem ich poprawności teologicznej musi być połączona z duszpasterskim wyczuciem. Brak takiego wyczucia może prowadzić do „wylewania dziecka z kąpielą”, a nawet do zgorszenia wiernych³¹.

Niemniej jednak poetycka forma pieśni, ich starożytność nie wyjmuje ich spod rygoru poprawności teologicznej. Mając tego świadomość kolejni redaktorzy nowych wydań *Śpiewnika* podejmowali trud eliminowania pieśni czy ich fragmentów oraz wprowadzania nowych.

W obecnym opracowaniu pragniemy zająć się jednym zagadnieniem: Maryja a Bóg Ojciec w pieśniach zamieszczonych w *Śpiewniku* ks. Jana Siedleckiego (wydanie z roku 1994). W roku poświęconym tajemnicy Boga Ojca temat ten zasługuje na szczególne zainteresowanie. Teologia współczesna bowiem coraz bardziej uświadamia sobie potrzebę analiz zagadnienia: Bóg Ojciec a Maryja. Dotychczas bowiem rozważania prowadzono raczej w kierunku ukazania relacji Maryi do Trójcy Świętej, ale przede wszystkim w relacji do Chrystusa i do Kościoła, zaś temat Bóg Ojciec a Maryja był bardzo rzadko podejmowany.

W niniejszym artykule chodzi o zbadanie, na ile wyczuwano potrzebę mówienia o tych relacjach w pieśniach, na jakie aspekty zwracano uwagę, oraz na ile te relacje są ukazane w poprawny teologicznie sposób. Równocześnie może być ciekawą sprawą analiza zmian dokonywanych w kolejnych wydaniach *Śpiewnika*, zwłaszcza po Soborze Watykańskim II, by dostosować teksty pieśni do wymagań teologicznych i liturgicznych.

Analizie zostaną poddane wszystkie pieśni zawierające jakiegokolwiek powiązanie tajemnicy Boga Ojca z Maryją. Nie ograniczymy się więc do pieśni maryjnych. Wśród analizowanych pieśni zasadniczą rolę odegrają pieśni adwentowe i bożonarodzeniowe, maryjne oraz sporadycznie inne, zamieszczone w pozostałych częściach *Śpiewnika*. W pieśniach tych można odnaleźć trzy zasadnicze aspekty wzajemnych relacji Boga Ojca do Maryi: (1) Maryja jako wybrana przez Boga Ojca na Matkę Syna, (2) Maryja wywyższona przez Boga Ojca ponad wszystko stworzenie, (3) Maryja jedyną ucieczką w drodze do domu Ojca.

³¹ TAMŻE, 79-80.

1. Maryja wybrana przez Boga Ojca na Matkę Syna

Zgodnie z nauką Kościoła w pieśniach zawartych w *Śpiewniku kościelnym* ks. Jana Siedleckiego Maryja ukazana jest w relacji do Boga Ojca jako pełniąca szczególną rolę w historii zbawienia, zwłaszcza w przyjsciu Jezusa Chrystusa. Tematykę tę szczególnie podejmują pieśni adwentowe i bożonarodzeniowe.

1.1. Bóg Ojciec wybrał Maryję na Matkę Zbawiciela

Pieśni adwentowe³² ukazują najpierw decyzję Boga, który z miłości do ludzi podjął działania mające na celu zbawienie człowieka.

Pieśń „Spuście nam na ziemskie niwy” (z XVIII w.) zawiera myśl, że świat był nieszczęśliwy z powodu grzechu. Sytuacja ludzkości była bardzo dramatyczna: *wśród przekleństwa od Boga* (zmieniane przez niektórych duszpasterzy na słowa: *wśród odstępstwa od Boga*), *czart panował, śmierć i trwoga, a ciężkie przewinienia zamkły bramy zbawienia*. To nieszczęście powodowało, iż ludzie wołali do Boga „z nocy głębokiej” o ratunek³³. Następnie pieśń mówi, że Bóg Ojciec zlitował się nad ludzką dolą, równocześnie Syn się „chętnie ofiarował”. Podobną myśl o uzaleniu się Boga nad człowiekiem po jego upadku podejmuje pieśń z XVI wieku „Po upadku człowieka grzesznego”³⁴.

Kolejna pieśń „Urząd zbawienia ludzkiego” wskazuje, że decyzja wcielenia Syna Bożego dla zbawienia człowieka była decyzją Trójcy Świętej: *Pan Bóg w Trójcy Świętej radził, * By świat zbawił, grzechy zgładził * Przez Wcielenie Syna Swego, * Sprawą Ducha Najwyższego*³⁵.

³² W najnowszym wydaniu *Śpiewnika* z 1994 (wydanie 39) dokonano dużych modyfikacji. We wcześniejszych wydaniach, choćby z 1980 roku (przedruk wydania 36 z 1975 roku) zamieszczono 16 pieśni adwentowych, zaś w wydaniu najnowszym z 1994 r. pieśni jest już 21 (przy czym pominięto z poprzedniego wydania „Ratnią pieśń mszalną” (1) oraz „Tobie nad pomysł, piękno i wymowę” (14).

³³ J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 15-16: (1) *Spuście nam na ziemskie niwy * Zbawcę, niebios obłoki: * Świat przez grzechy nieszczęśliwy, * Wołał w nocy głębokiej; * Gdy wśród przekleństwa od Boga, * czart panował, śmierć i trwoga, * A ciężkie przewinienia * Zamkły bramy zbawienia.* (2) *Ale się Ojciec zlitował * Nad nędzną ludzi dolą, * Syn się chętnie ofiarował, * By spełnił wieczną wolę; * Zaraz Gabriel zstępuje * I Maryi to zwiastuje, * Iże z Ducha Świętego * Pocznie Syna Bożego.*

³⁴ (1) *Po upadku człowieka grzesznego, * Uzałił się Pan stworzenia swego: * Zesłał na świat Archaniola cnego.* J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 14.

³⁵ TAMŻE, 17: (1) *Urząd zbawienia ludzkiego * Potrzebował pilnie tego, By upadek Bóg naprawił, Człowieka grzesznego zbawił.* (2) *Pan Bóg w Trójcy Świętej radził, * By świat zbawił, grzechy zgładził * Przez Wcielenie Syna Swego, * Sprawą Ducha Najwyższego.*

Godzinki o Niepokalanym Poczęciu NMP w śpiewie na Jutrznię mówią, że Bóg Ojciec Maryję *od wieków swojemu za Matkę obrał Słowu Jednorodzonemu*. Obdarzył Ją pełnią łaski i jako *Oblubienicę przyozdobił sobie*, zachowując Ją od grzechu pierworodnego³⁶.

Maryja odegrała szczególną rolę w decyzji Bożej i w dziele zbawienia. Pieśń „Grzechem Adama” (tekst z XVIII w.) mówi bowiem, że nikt nie wspomógł człowieka w niemocy, dopóki nie przyszła Maryja jako Dziewica wybrana. *Ona pokorą i oczy skromnymi * Boga samego ściągnęła ku ziemi: * Że, którego świat nie objął wielkości, * tego Dziewicze zamknęły wnętrzość*³⁷. Pewną kontrowersję budzą słowa, mówiące o tym, że nikt człowieka nie wspomógł - tylko Maryja. Jakby trochę zapomniano o Bogu, który ciągle okazywał miłość miłosierną ludziom i dał swego Syna, aby świat został przez Niego zbawiony.

1.2. Zwiastowanie wyrazem miłości Boga Ojca do Maryi i ludzkości

Pieśni adwentowe podejmują również temat Zwiastowania. Kilka pieśni wskazuje na relację Maryi do Boga Ojca w tym wydarzeniu. Niektóre z nich podejmują tematy, których nie znajdziemy w tekście biblijnym.

Pieśń „Spuście nam na ziemskie niwy” (z XVIII w.) w sposób bardzo wyważony wskazuje na podstawowe myśli tekstu biblijnego o Zwiastowaniu: Archanioł zstępuje i Maryi zwiastuje, że z Ducha Świętego pocznie Bożego Syna. Maryja godzi się na wolę Bożą i dokonuje się Wcielenie Słowa³⁸.

W pierwszej pieśni adwentowej „Archanioł Boży Gabryjel” z XVII wieku zamieszczono już bardziej szczegółowy opis dialogu Anioła z Maryją. Tekst ten wskazuje wyraźnie, że Anioł jest posłany od Trójcy Świętej, by przekazać radosną nowinę: *Najszczęśliwszaś,*

³⁶ TAMŻE, 751-752: (2) *Zawitaj pełna łaski, przesłiczna światłości, * Pani, na pomoc świata, śpiesz się zbaw nas złości.* (3) *Ciebie Monarcha wieczny od wieków swojemu * Za Matkę obrał Słowu Jednorodzonemu.* (5) *Ciebie, Oblubienicę, przyozdobił sobie, * Bo przestępstwo Adama nie ma prawa w Tobie.*

³⁷ TAMŻE, 6: (2) *Błakał się człowiek wśród okropnej nocy, * bolał i nikt go nie wspomógł w niemocy, * = póki nie przyszła wiekami żądana * Z judzkiej krainy Dziewica wybrana.* (3) *Ona pokorą i oczy skromnymi * Boga samego ściągnęła ku ziemi: * = Że, którego świat nie objął wielkości, * tego Dziewicze zamknęły wnętrzości.*

³⁸ TAMŻE, 16: (2) *Ale się Ojciec zlitował * Nad nędzną ludzi dolą, * Syn się chętnie ofiarował, * By spełnił wieczną wolę; * Zaraz Gabryel zstępuje * I Maryi to zwiastuje, * Iże z Ducha Świętego * Pocznie Syna Bożego.* (3) *Panna przeczysta w pokorze * Wyrokom się poddaje, * Iszczą się wyroki Boże, * Słowu Ciałem się staje. * Ach! Ciesz się, Adama plemię, Zbawiciel zjedzie na ziemię; * Drzyj, piekło, On twe mocy * W wiecznej pogąrzy nocy.*

*Panno miła; * Nalazłaś łaskę u Pana, * Oto poczniesz Jego Syna.* Anioł następnie objaśnia, że Ten, który z niej się narodzi, ma otrzymać imię Jezus, jest to *Wieczny Syn Ojca wiecznego, * Zbawiciel świata całego*³⁹.

Kolejna pieśń „Urząd zbawienia ludzkiego” (brak daty powstania tekstu), również nawiązuje do dialogu Anioła z Maryją, wskazując jednak przede wszystkim na wolność decyzji Maryi. Anioł przychodzi z pytaniem, czy Maryja zechce być Matką Syna Bożego (pieśń niezbyt precyzyjnie używa określenia: „Matką Najwyższego była”, gdy tymczasem tytuł „Najwyższy” przypisywany jest raczej Bogu Ojcu). Maryja zdumiała się tym, co mówił Anioł, jednak *wolał Bożą być baczyla, * Z nią pokornie się zgodziła*⁴⁰.

Wreszcie pieśń z XVI wieku „Po upadku człowieka grzesznego” zawiera najwięcej szczegółów związanych ze Zwiastowaniem. Wydarzenie to jest przedstawione w sposób bardzo szczegółowy, plastyczny i uczuciowy. Znajdujemy tu zwroty, których na próżno szukać w Ewangelii. Pieśń ukazuje, że Bóg uzalił się nad stworzeniem i posłał Archaniola do Maryi. W momencie jego przyścia Maryja czytała psalterz. Po usłyszeniu pozdrowienia bardzo się zdumiała, więc Anioł pocieszał, by się nie lękała, znalazła bowiem łaskę u Boga i ma stać się Matką Jego Syna. Maryja, gdy to usłyszała, stwierdziła, że jeżeli czegoś pragnęła, to najwyżej być sługą Matki Bożego Syna. Gdy jednak wypowiedziała znamienne słowa: *Stażę mi się według słowa twego [...] wnet Pana w żywocie swym poczęła, * A tam Bogu cześć i chwałę dała*⁴¹.

³⁹ TAMŻE, 1-2: (3) [...] *Najszczęśliwszą, Panno miła; * Nalazłaś łaskę u Pana, * Oto poczniesz Jego Syna*. (4) *„Jezus nazwiesz imię Jego, * Będzie Synem Najwyższego; * Wielki z strony człowieczeństwa, * A niezmierny z strony Bóstwa, * Wieczny Syn Ojca wiecznego, * Zbawiciel świata całego.* W *Śpiewniku* wydany w 1980 r. są zamieszczone zwrotki, które usunięto w wydaniu z 1994 r.: (6) *Temu Pana uwierzyła. - Przyzwalając, tak mówiła: * „o Pośle Boga wiecznego, * Gdyż to wola Pana mego, * Toć ja służebnica Jego, * Stań się według słowa twego”.* (7) *„Rychlej, niżby kto mrugnął okiem, * Stał się Syn Boży człowiekiem - W żywocie Pantry najczystszej, * Ze krwi czystego serca Jej, * Sprawą Boga wszechmocnego, * Miłośnika człowieczego.* Por. J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Opole 1980, 2-3.

⁴⁰ J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 18: (3) *Pannę od wieków przejrzaną, * Zapytuje z nieba Anioł, * Czyby na to przyzwoliła, * Matką Najwyższego była?* (4) *Panna się z tego zdumiała, * Czego przedtem nie słyszała, * Wolał Bożą być baczyla, * Z nią pokornie się zgodziła.*

⁴¹ TAMŻE, 14: (1) *Po upadku człowieka grzesznego, * Uzalił się Pan stworzenia swego: * Zesłał na świat Archaniola cnego.* (2) *„Idź do Pantry, imię Jej Maryja, * Spraw poselstwo: Zdrowaś, łaski pełna, * Pan jest z Tobą, nie bądźże troskliwa”.* (3) *Panna natenczas psalterz czytała, * Gdy pozdrowienie to usłyszała; * Na słowa się anielskie zdumiała”.* (4) *Archaniol, widząc Pannę troskliwą, * Jął Ją cieszyć mową łagodliwą; * „Panno, nie lękaj się, Pan jest z Tobą”.* (5) *„Nalazłaś łaskę u Pana swego, * Ty się masz stać Matką Syna Jego, * Ta jest wola Boga wszechmocnego”.* (7) *Panna, aczkolwiek bardzo troskliwa, * Ale widząc, że to wola Boża, * Rzekła: „Pańska służebnicam ci ja”.* (8) *„Aczem ja wielce pragnęła tego, * Bym mogła być sługą Matki Jego, * Stażę mi się według słowa twego”.* (9) *Jak prędko te słowa wymówiła, * Wnet Pana w żywocie swym poczęła, * A tam Bogu cześć i chwałę dała.*

Powyższe teksty pokazują jednoznacznie, że Bóg z miłości do ludzi postanowił dokonać Wcielenia Swego Syna. Wybrał więc i przygotował Maryję, posłał Anioła, by Jej oznajmił wolę Bożą. Maryja jako Służebnica Pańska wypowiada „fiat” i staje się Matką Syna Bożego.

1.3. Maryja z woli Boga Rodzicielką Syna Bożego

Pieśni zamieszczone w *Śpiewniku* ks. Siedleckiego podejmują także temat Bożego Narodzenia w relacji do Boga Ojca i Maryi. Mówią o tym przede wszystkim kolędy⁴².

Kolęda „Anioł Pasterzom mówił”⁴³ (z XI w.) wskazuje, że narodzenie Syna Bożego jest wyjątkowe i przedziwne, bowiem Panna poczęła Syna w czystości, zachowując swoje panieństwo. Pieśń ta następnie ustawia misterium Wcielenia w relacji do wydarzenia z ródzdką Aarona. Ródzka, z łaski Bożej stając się zieloną, kwitnącą i owoc rodzącą, zapowiedziała narodzenie Syna Bożego z Maryi⁴⁴. Syn Boży z woli Ojca przyszedł na ziemię, stąd pieśń zaleca: *Śluchajcież Boga Ojca, jako wam Go zaleca: * Ten ci jest Syn najmilszy, jedyny, * W raj u wam obiecany, * Tego wy słuchajcie*⁴⁵.

Kolęda „Na Boże Narodzenie” (z XIV w.) wzywa do dziękczynienia Bogu Ojcu za wielki cud narodzenia Syna Bożego z Panny⁴⁶. Podobnie kolęda „Pan z nieba” mówi, że to cud niepojęty, iż przyszedł Pan z nieba i łona Ojca i narodził się z Maryi, by przynieść łaski, odpuszczać grzechu i udzielać pociechy⁴⁷.

Kolęda domowa „Boscy posłowie” (z XIX w.) mówi: *Boscy posłowie, o święci Anieli, * Od was nam przyszła z nieba ta nowina: * Że w stajeneczce na biednej pościeli * Panna powiła nam*

⁴² Kolędy w większości mówią o Maryi w relacji do Chrystusa. Zaledwie kilka kolęd nawiązuje do relacji: Maryja - Bóg Ojciec.

⁴³ J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 25-26: (4) *O dziwne narodzenie, * Nigdy nie wysławione! * Poczęła Panna Syna w czystości, * Porodziła w całości * Panieństwa swojego.* (5) *Już się ono spełniło, * Co pod figurą było; * Arona ródzka ona zielona * Stała się nam kwitnącą * I owoc rodzącą.* (6) *Śluchajcież Boga Ojca, jako wam Go zaleca: * Ten ci jest Syn najmilszy, jedyny, * W raj u wam obiecany, * Tego wy słuchajcie.*

⁴⁴ Podobną myśl podjęła pieśń „Figurowana ródzka zielona” usunięta w wydaniu *Śpiewnika* z 1994 r. Por. J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Opole 1980, 537-538.

⁴⁵ TENŻE, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 26.

⁴⁶ TAMŻE, 495: (5) *Z Bożego Narodzenia, Wznawiajmy dziękczynienia, * Nieustannie śpiewając, Bogu cześć, chwałę dając. Panna Syna powiła.*

⁴⁷ TAMŻE, 57-58: (1) *Pan z nieba i łona Ojca przychodzi, * Oto się z Maryi dziś Jezus rodzi; * Łaski przynosi temu, kto prosi, * Odpuszcza grzechy, daje pociechy; * O Panie nasz święty, cud niepojęty!*

Boskiego Syna; * *My się dziś biedni radujemy z wami, * Że się zmiłował Bóg nad grzesznikami*⁴⁸.

Wreszcie kolęda „Pójdźmy wszyscy do stajenki” (brak daty powstania) podsumowuje jakby całość rozważań wskazując, że Jezus jest dwakroć narodzony: *Raz z Ojca przed wieków wiekiem, * A teraz z Matki człowiekiem*. Tajemnica Wcielenia i narodzenia Jezusa łączy więc ściśle Maryję z Bogiem Ojcem⁴⁹.

Podsumowując część pierwszą naszych rozważań należy podkreślić, że adwentowe i bożonarodzeniowe pieśni ukazują Maryję w Bożym planie zbawienia w związku z przyjściem Chrystusa na ziemię. Bóg uzalił się nad ludźmi i postanowił zesłać swego Syna. Posłał Archanioła Gabriela do Maryi, która jako służebnica Pańska, zgodziła się na wolę Bożą i została Matką Syna Bożego.

2. Maryja wywyższona przez Boga Ojca ponad wszystkie stworzenia

Pieśni zawarte w *Śpiewniku* ks. Siedleckiego ukazują następnie Maryję jako wywyższoną przez Boga Ojca ponad wszystko stworzenie. Bóg obdarował Ją największymi darami, uczynił Ją Królową i przedmiotem uwielbienia wszystkich stworzeń.

2.1. Bóg Ojciec obdarował Maryję

Temat obdarowania Maryi podejmuje kilkanaście pieśni, zwłaszcza maryjnych. W pieśni „Matko niebieskiego Pana” (tekst z XVIII w.) śpiewamy: *Wszystkie skarby, co są w niebie, * Wydał, Panno, Bóg dla Ciebie: * Jak bogata słońca szata, * Z gwiazd korona upleciona * Na głowie*. Bóg jednak przede wszystkim obdarował ją pięknem niepokalanością, stąd pieśń mówi o Maryi: „śliczna i niepokalana”⁵⁰. Także autor pieśni „Chwalcie łąki umajone” stwierdza: *Ona, dzieł Boskich korona, * Nad Anioły wywyższona; * Choć jest Panią nieba, ziemi, * Nie gardzi dary naszymi*⁵¹.

⁴⁸ TAMŻE, 82.

⁴⁹ TAMŻE, 62: (4) *Witaj, Jezu nam zjawiony; * Witaj, dwakroć narodzony, * Raz z Ojca przed wieków wiekiem, * A teraz z Matki człowiekiem*.

⁵⁰ TAMŻE, 352: (1) *Matko niebieskiego Pana, * Śliczna i niepokalana, * Jakiej wieki, czas daleki, * Czas niemały i świat cały * Nie słyszał*. (2) *Wszystkie skarby, co są w niebie, * Wydał, Panno, Bóg dla Ciebie: * Jak bogata słońca szata, * Z gwiazd korona upleciona * Na głowie*. (4) *Przez poważną Twą przyczynę * Niech nam Bóg odpuści winę. * Uproś pokój, Panno święta, * Boś bez zmayı jest poczęta, * Maryjo!*

⁵¹ TAMŻE, 319.

Dwie pieśni (usunięte w wydaniu *Śpiewnika* z 1994 r., a zamieszczone w wydaniu z 1980 r.) wskazują na nowe aspekty obdarowania. Według pieśni „Aniołów chóry” szczególnym wyrazem obdarowania Maryi przez Boga Ojca jest nadanie Jej wyjątkowego Imienia: *Imię Maryi sławmy w uniesieniu, Najświętsze Imię po boskim Imieniu. Nie ludzka mądrość, ale Trójca cała * Tobie to imię, o Maryjo, dała; * Nam na pociechę, a Tobie na chlubę, * Wrogom zbawienia na postrach i zgubę*⁵². O. Napiórkowski komentując tę pieśń, pisze: „Boskie imię” to raczej nie imię „Jezus”, ale imię Boga, a przecież żadne imię człowieka nie jest ponad imię „Jezus”⁵³.

Pieśń „O Maryjo, Tyś przed wieki”, której nie ma w najnowszym wydaniu *Śpiewnika* wskazuje, że źródłem obdarowania Maryi jest Jej szczególne odniesienie do całej Trójcy Świętej. Jest Ona bowiem Córką Ojca Przedwiecznego, Matką Syna Jego i Oblubienicą Ducha Świętego⁵⁴.

2.2. Bóg Ojciec wywyższył Maryję ponad wszelkie stworzenie

Pieśni maryjne podejmują również temat wywyższenia Maryi ponad wszelkie stworzenie. *Godzinki o Niepokalanym Poczęciu NMP* ukazują to wywyższenie Maryi przez wymienienie Jej licznych tytułów: jest Ona Panią świata, niebieską Królową, Panną nad panny i Gwiazdą porankową! Jej wywyższenie wynika z wybrania Jej przez Boga Ojca od wieków na Matkę Słowa i obdarowania Ją pełnią łask. *Wybrał Ją Bóg i wywyższył ponad wszystko, [...] I wziął Ją na mieszkanie do przybytku Swego*”.

Szczególnym wyrazem wywyższenia było wniebowzięcie NMP. Jest to dzieło Boga Ojca i Jezusa Chrystusa. Mówi o tym pieśń: „O Maryjo, w niebo uniesiona”: *O Maryjo, w niebo uniesiona, * Nad anielskie chóry wywyższona! * Pan uwielbił duszę Twą i ciało * Wziął*

⁵² J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Opole 1980, 186. Wydaje się, że słusznie usunięto tę pieśń, zawiera bowiem kilka niezbyt trafnych sformułowań o Imieniu Maryi, które jest ponad wszystkie imiona (a przecież to Imię Jezusa jest ponad wszelkie imię).

⁵³ S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Polska mariologia śpiewana...*, 83.

⁵⁴ J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Opole 1980, 223-224: (3) *Uwielbionaś od aniołów dla Twojej wspaniałości, * Ukochanaś jest od Boga, dla Twojej niewinności;*(4) *Córko Ojca Przedwiecznego, Matko Syna Jego, * I Oblubienico czysta Ducha Najświętszego.*

⁵⁵ TENŻE, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 751-752. *Godzinki o Niepokalanym Poczęciu NMP, Hymn na Jutrznie:* (1) *Zawitaj, Pani świata, niebieska Królowa, Witaj, Panno nad panny, gwiazdo porankowa!* (2) *Zawitaj, pełna łaski, przesłiczna światłości, * Pani, na pomoc świata śpiesz się, zbaw nas złości.* (3) *Ciebie Monarcha wieczny od wieków Swojemu * Za Matkę obrał Słowu Jednorodzonemu;* (5) *Ciebie, Oblubienicę, przyzodobił Sobie, * Bo przestępstwo Adama nie ma prawa w Tobie. P. Wybrał Ją Bóg i wywyższył ponad wszystko, W. I wziął Ją na mieszkanie do przybytku Swego.*

do nieba i ozdobił chwałą. * Tam odbierasz holdy i zaszczyty, * Tron Królowej oddał Tobie Bóg, * Najpiękniejszych widzeń masz zachwyty, * Otoczona wieńcem swoich sług⁵⁶.

Kolejne pieśni maryjne wskazują, że Maryja została wywyższona ponad wszelkie stworzenie. Pieśń „Chwalcie łąki umajone” wskazuje, że Maryja jest wywyższona ponad Aniołów i jest Panią nieba i ziemi⁵⁷, zaś pieśń „Gwiazdo śliczna, wspaniała” podkreśla, że Maryi w szczególny sposób służy tron Boży, Cherubini i Serafini⁵⁸. Potwierdzają tę prawdę kolejne pieśni: „O Maryjo, Tyś przed wieki” (zamieszczona w *Śpiewniku* z 1980 r, zaś usunięta w wydaniu z 1994 r.): *Uwielbionaś od aniołów dla Twej wspaniałości*, * *Ukochanaś jest od Boga, dla Twej niewinności*⁵⁹ oraz pieśń „Wzięta do nieba” (zamieszczona w *Śpiewniku* z 1980, a usunięta w najnowszym wydaniu) w słowach: *Wydają nieba triumf wesoly, Wielbią Królową Święci z Anioły, Widząc Ją na Boskim lonie*⁶⁰.

Niektóre pieśni maryjne wykazują, że Maryja wywyższona ponad wszystko stworzenie otrzymała miejsce najbliżej Boga. Pieśń „Dzisiaj pozdrawiamy, Maryjo Ciebie” mówi: (4) *Nawet Trójca Święta szanuje Ciebie*, * *Bo najwyższe miejsce dała Ci w niebie*, * *Posadziła najbliżej Siebie*. (5) *Co za wielkie szczęście, Panno, dla Ciebie*, * *Gdy Bóg Ojciec córką mianuje Ciebie* * *I najwyżej wywyższył w niebie*⁶¹, również pieśń „Prześliczna Panno” tak opiewa Maryję: *Stworzenie żadne nie zrówna się z Tobą*, * *Tyś jedna niebios po Bogu ozdoba*; * *Ty złocisz twarze Cherubów jasne*, * *Przez cnoty ulane, przez cnoty własne*⁶².

W końcu pieśń „O Maryjo Tyś przed wieki” nazwie Maryję: *Córko Ojca Przedwiecznego, Matko Syna Jego*, * *I Oblubienico czysta Ducha Najświętszego*⁶³, a pieśń „Zawitaj Matko Różańca świętego” (z XVIII w.) obdarzy Maryję mianem *Przybytku Boga w Trójcy jedyne*⁶⁴.

⁵⁶ TAMŻE, 368-369.

⁵⁷ TAMŻE, 319: (3) *Ona, dzieł Boskich korona*, * *Nad Anioły wywyższona*; * *Choć jest Panią nieba, ziemi*, * *Nie gardzi dary naszymi*.

⁵⁸ TAMŻE, 332: (6) *Jak szczęśliwy tron Boży*, * *Pannie Maryi służy*, * *Cherubiny, Serafiny* * *Śpiewają, ach! Śpiewają*.

⁵⁹ TENŻE, *Śpiewnik kościelny*, Opole 1980, 223-224: (3) *Uwielbionaś od aniołów dla Twej wspaniałości*, * *Ukochanaś jest od Boga, dla Twej niewinności*; (4) *Córko Ojca Przedwiecznego, Matko Syna Jego*, * *I Oblubienico czysta Ducha Najświętszego*.

⁶⁰ TAMŻE, 254.

⁶¹ TENŻE, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 327.

⁶² TAMŻE, 380.

⁶³ TENŻE, *Śpiewnik kościelny*, Opole 1980, 223-224.

⁶⁴ TENŻE, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 403: „(1) *Zawitaj Matko Różańca świętego*, * *Przybytku Boga w Trójcy jedyne*. *Ucieczko nasza, Ucieczko nasza, w życia doczesności*, * *O cedrze czystości!*”

Pieśń „Cześć Maryi” mówi wyraźnie, że wywyższenie Maryi wynika także z Jej cnót, które w swoim życiu realizowała we współpracy z Bożą łaską: *Przez nie* [czystość, cichość i pokorę - dodatek mój J.B.] *w cudownej gwiazd koronie * Ją posadził Bóg * Na wysokim chwały tronie * Wśród niebieskich sług*⁶⁵.

Pieśń „Ku Tobie, Czysta”, zamieszczona w *Śpiewniku* z 1980 r. stanowi jakby podsumowanie powyższych rozważań, gdy mówi, że szaty Maryi blaskiem lśnią, ziemia jest u Jej stóp, gwiazdy otaczają skroń, jako pełnej łaski Aniołowie oddają cześć⁶⁶.

2.3. Wraz z Bogiem Ojcem wychwalamy Maryję

Pieśni maryjne wskazują, że Maryja wywyższona przez Boga, odbiera cześć od wszelkiego stworzenia. Cześć oddawana Maryi przez stworzenie, a zwłaszcza przez ludzi, wynika ze szczególnego Jej uczczenia przez Boga. Pieśń „Gwiazdo morza” (tekst powstał na początku XVII w.) mówi o tym w słowach: *A my Ciebie z Bogiem Ojcem, * Z Duchem Świętym społecznie * Chwalić i Twą Matkę słać * Będziem na wieki wiecznie*⁶⁷. Podobnie ukazuje to pieśń „Między gwiazdami, zbawienia Jutrzenko” (nie zamieszczona w wydaniu *Śpiewnika* z 1994 r., choć obecna w wydaniu z 1980 r.): *I słusznie wielbim Ciebie, Panno droga, * Boś tak uczczona od samego Boga*⁶⁸.

Wreszcie szczególnym hymnem na cześć Maryi, wywyższonej przez Boga Ojca jest pieśń „Chwalcie łąki umajone”, mówiąca bardzo poetycko o wychwalaniu Maryi przez całe stworzenie (łąki umajone, góry, doliny zielone, cieniste gaiki, źródła i kręte strumyki). Maryja jest dzieł boskich koron, jest nad Aniołów wywyższona, jednak *nie gardzi dary naszymi*. Stąd zachęta pieśni: *I co czuje i co żyje, * Niech z nami słać Maryję*⁶⁹.

⁶⁵ TAMŻE, 321-322: (5) *Czystość, cichość i pokora * To Maryi strój, * Przez nie miła niebios Córa * Łask zyskała zdroj.* (6) *Przez nie, w cudnej gwiazd koronie, * Ją posadził Bóg * Na wysokim chwały tronie * Wśród niebieskich sług.*

⁶⁶ TENŻE, *Śpiewnik kościelny*, Opole 1980, 554: (2) *Twe szaty blaskiem słońca wiecznie lśnią, - Pod Twoje stopy ziemia krąg swój stawia, - Gwiazd złotych wieniec skroń otacza Twą, - Łask Pełną chór Aniołów Cię wysławia.*

⁶⁷ TENŻE, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 330.

⁶⁸ TENŻE, *Śpiewnik kościelny*, Opole 1980, 211: (3) *Stąd się do Ciebie garnie ludzkie plemię, - Ześ spokrewniła z niebem naszą ziemię - I słusznie wielbim Ciebie, Panno droga, - Boś tak uczczona od samego Boga.*

⁶⁹ TENŻE, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 319: (1) *Chwalcie łąki umajone, * Góry, doliny zielone; * Chwalcie cieniste gaiki, * Źródła i kręte strumyki!* (2) *Co igra z morza falami, * W powietrzu buja skrzydłami, * Chwalcie z nami Panią świata, * Jej dłoń nasza wieniec splota.* (3) *Ona, dzieł Boskich korona, * Nad anioły wywyższona; * Choć jest Panią nieba, ziemi, * Nie gardzi dary naszymi.* (4) *Wdzięcznym strumyki mrużeniem, * Ptaszęta słodkim kwileniem, * I co czuje, i co żyje, * Niech z nami słać Maryję!*

Jak widzimy, temat wywyższenia Maryi przez Boga Ojca podejmują w większości pieśni maryjne. Ukazując one Maryję jako Królową nieba i ziemi, Panią świata, wychwalaną przez Boga i całe stworzenie.

3. Maryja - pomoc i obrona w drodze do domu Ojca

Pieśni zamieszczone w *Śpiewniku* ks. Siedleckiego, zwłaszcza pieśni maryjne, ukazują Maryję jako pewną drogę do domu Ojca, jako jedyną pomoc daną przez Boga Ojca w życiu i w godzinie śmierci.

3. 1. Maryja pewną drogą do Boga

Kilka pieśni maryjnych wskazuje, że Maryja jest pewną drogą do nieba, gdzie jest Bóg. Pieśń „O Maryjo, świata Pani” mówi: *Tys Maryjo, pewna droga * Do niebiosów, gdzie jest Bóg. * Gdzie nas czeka wieczność błoga, * Gdy przejdziemy niebios próg. * Prowadź Matko, nas na ziemi, * Broń przed pokusami złymi, * Byśmy zawsze Cię kochali, * W niebie z Tobą królowali!*⁷⁰. Podobne słowa odnajdujemy w pieśni „O Maryjo, w niebo uniesiona”: *Już odeszłaś w niebo, Matko droga, * Opuściłaś ziemską łez dolinę; * wiedz i nas też prosto aż do Boga!*⁷¹.

Wreszcie w pieśni „Jasnogórska można Pani” (dodana w wydaniu z 1994 r.) znajdujemy stwierdzenie: (4) *Tys nam tarczą i ochroną, Maryjo, * Z berłem władczym i koroną, Maryjo, * Bóg przez Ciebie nas wysłucha, W imię Ojca, Syna, Ducha. Prowadź, Matko, swoje dzieci * w wiary nowe tysiąclecie, Maryjo!*⁷².

Według cytowanych pieśni Maryja jest przewodniczką w życiu doczesnym, w drodze do nieba. Ponieważ jest Ona już w niebie i Bóg przez Nią nas wysłuchuje, tym pewniej możemy iść wskazaną przez Nią drogą.

3.2. Maryja naszą pomocą i obroną w życiu doczesnym

W wędrówce przez życie, w zmaganiu ze złem autorzy pieśni maryjnych widzą w Maryi szczególną pomoc dla wierzących. Pieśń „O Matko miłościwa” (tekst z XVII w.) mówi, że nie ma po Bogu

⁷⁰ TAMŻE, 367.

⁷¹ TAMŻE, 369.

⁷² TAMŻE, 336.

w niebie pewniejszej nadziei w potrzebie niż Maryja⁷³. Natomiast pieśń „Tysiąc razy pozdrawiamy” (usunięta w *Śpiewniku* z 1994 r., choć obecna w wydaniu z 1980 r.) odbiegając od teologicznej poprawności nazywa Maryję jedyną Opiekunką naszą - dodając „Innej po Bogu nie mamy”⁷⁴. Także pieśń „Gwiazdo śliczna, wspaniała” nazywa Maryję pomocą jedyną⁷⁵, zaś pieśń „Zdrowaś bądź Maryja” (z XV w. - przeniesiona w najnowszym wydaniu do pieśni adwentowych) nazywa Ją naszą ucieczką, przez którą Bóg dał zbawienie⁷⁶. Pieśń ta wyjaśnia, że wyjątkowa rola Maryi jako naszej ucieczki i pomocy wynika z faktu Jej Bożego macierzyństwa oraz szczególnego udziału w dziele zbawienia: *Błogosławionaś Ty * Nad wszystko stworzenie, * Pan Bóg wszechmogący * Dał przez Cię zbawienie, * Jezus, Syn Twój, odkupił * Wszystko ludzkie plemię*⁷⁷. Dlatego przez Maryję, według pieśni „Królowej Anielskiej śpiewajmy”, *łask wszelkich udziela nam Bóg*⁷⁸.

Teksty kilku pieśni ukazują Maryję jako szczególną pomoc - w trudnościach i niebezpieczeństwie. Wspiera nas wówczas Ona swym wstawiennictwem u Boga⁷⁹. Pieśń „Witaj Pani! my poddani” (tekst nowy) wskazuje, że Maryja chroni od strapienia i zwątpienia, umacnia wiarę, by wierni mogli kochać Boga, wypełniać Jego wolę i służyć Mu⁸⁰.

Kilka pieśni maryjnych niezbyt szczęśliwie ukazuje Maryję jako naszą obronę przed Bożym gniewem. Mówi o tym pieśń „Serdeczna Matko” (z XVIII w.): (4) *Zasłużyliśmy, to prawda, przez złości,*

⁷³ TAMŻE, 370: (2) *Tys światu podziwienie, * Grzesznych wybawienie, * Smutnych pocieszenie, * Maryja, módl się za nami!* (3) *Nie masz po Bogu w niebie, * Peuniejszej, krom Ciebie, * Nadziei w potrzebie, * Maryja, módl się za nami!*

⁷⁴ J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Opole 1980, 243: (2) *Przybądź nam na pomoc, Matko nasza, * Wszyscy ufnyim sercem żądamy, * Tyś jedyna Opiekunka nasza, * Innej już po Bogu nie mamy!*

⁷⁵ TENŻE, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 332: (7) *O Maryja, Maryja, * Tyś nam pomoc jedyna, * Dusza ma się w moim ciebie * Raduje, ach! Raduje.*

⁷⁶ TAMŻE, 19-20: (1) *Zdrowaś bądź, Maryja, Niebieska lilija, Panu Bogu mila, Matko litościwa; Tyś jest nasza ucieczka, Najświętsza Maryja.* (7) *Błogosławionaś Ty * Nad wszystko stworzenie, * Pan Bóg wszechmogący * Dał przez Cię zbawienie, * Jezus, Syn Twój, odkupił * Wszystko ludzkie plemię.*

⁷⁷ TAMŻE, 20.

⁷⁸ TAMŻE, 339: (2) *Przez Ciebie, o Matko miłości, * Łask wszelkich udziela nam Bóg; * A my Ci hold dajem wdzięczności, * Upadłszy do Twoich nóg.*

⁷⁹ Mówi o tym pieśń „Gdy nas ogarnie trwoga”: *Gdy nas ogarnie trwoga, Matko, wspomóż nas! Przyczyną Swą u Boga, Matko, wspomóż nas!* J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 328.

⁸⁰ TAMŻE, 397: (3) *Od strapienia i zwątpienia chronisz Swe dzieci, * Jako Matka, do ostatka wiarę w nich niecisz, * Byśmy Boga kochali, * Jego wolę spełniali, * Sercem prawym, duchem żwawym Jemu służyli!*

* *By nas Bóg karał różgą surowości; * Lecz kiedy Ojciec rozgniewa-
ny siecze, * Szczęśliwy, kto się do Matki uciecze. (5) Dla Twego Serca
wszystko Bóg uczyni, * Daruje plagi, choć człowiek zawini; * Jak
Cię, cna Matko, nie kochać serdecznie, * Gdy się skryć mogę pod
Twój płaszcz bezpiecznie*⁸¹. Ojciec S.C. Napiórkowski komentując
słowa tej pieśni stwierdza: *Obraz Boga zafalszowany rażącą jedno-
stronnością: surowy, nawet gniewny, siekący własne dzieci, a prze-
cież Syna swego dał [...]. Rozgniewanemu i siekącemu Bogu prze-
ciwstawia się w pieśni kochaną i dobrą Maryję. Pisanie wyrazów
„Ojciec” i „Matka” wielkimi literami nie pozostawia wątpliwości, że
chodzi o przeciwstawienie Boga Ojca - Maryi Matce*⁸².

Również pieśń „Ucieczko grzesznych” (zamieszczona w wyda-
niu z 1980 r., a usunięta w wydaniu z 1994 r.) wskazuje na podobny
motyw. Maryja może uprosić zmiłowanie: *przez Twe bolesne pod
krzyżem stanie, - Przez Chrystusową Mękę i Krew. - O Matko, uprosz
nam zmiłowanie, - Przejednaj Boży nad nami gniew*⁸³. W komentar-
zu do tej pieśni S.C. Napiórkowski pisze: *Refren ze wspomnieniem
Serca Jezusowego pozwala oczekiwać piękniejszej soteriologii. Tymcza-
sem owo wspomnienie posiada znaczenie czysto formalne. Treściowo
pouraca tradycyjny obraz: Karzący Bóg, rozgniewany Bóg (zwrótki 2
i 3) i Maryja - jedyna Poczyszycielka, Pojednawczyni Bożego gniewu,
ratująca nas przed Bożą chłostą. A Jezus? zaskakująca odpowiedź:
Maryja przez Jego Mękę i Krew uprasza nam zmiłowanie*⁸⁴.

Także pieśń „Witaj, Jutrzenko rano powstająca” - do Matki Bo-
żej Częstochowskiej, (tekst z początku XVII w.) mówi w podob-
nym duchu: *Zastaw nas, Matko, Swoimi piersiami * I niech nas Syn
Twój zasłoni ranami, * A tak gniew Boski w litość się obróci, * Z bło-
gim pokojem ku nam się nawróci*⁸⁵.

⁸¹ TAMŻE, 384.

⁸² S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Polska mariologia...*, 90; Podobnie pisze Z. Nosowski: *W tej - jakże popularnej - pieśni Bóg jest przedstawiony jako Ktoś nieskończenie odległy, surowy, pozbawiony miłości i miłosierdzia, kto gniewa się, siecze i chłostuje tych, którzy na to zasłużyli, a Maryja jest naszym adwokatem przed Jego tronem i starając się o darowanie win, usiłuje przebłagać (chciałoby się nawet powiedzieć: przekupić) Pana, przypominając Mu, jak karmiła Jezusa i co wycierpiała pod Jego krzyżem. Jest to, rzecz jasna, karygodny błąd teologiczny, pociągający za sobą - co gorsza - fatalne skutki w świadomości wiernych. Z. NOSOWSKI, *Maryja w pieśniach...*, 77.*

⁸³ J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Opole 1980, 244: (1) *Ucieczko grzesznych, Matko litości, Twójego Syna błagaj i prosz! Bądź Pośredniczką w swej łaskawości, Głos Twój błagalny za nami wznosz! O Matko Serca Jezusowego, za grzesznikami módl się do Niego!* (3) *Przez Twe bolesne pod krzyżem stanie, - Przez Chrystusową Mękę i Krew. - O Matko uprosz nam zmiłowanie, - Przejednaj Boży nad nami gniew!* - *O Matko Serca Jezusowego.*

⁸⁴ S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Polska mariologia...*, 93.

⁸⁵ J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 393.

Wreszcie w pieśni „Matko potężna na niebie i ziemi” zawarte są słowa: *O, której serca dobroć głoszą wieki, * Niech Twej, grzesznicy, doznamy opieki; * Czystszaś nad kryształ, Tyś Niepokalana, * Zag-niewanego błagaj niebios Pana!*⁸⁶. Słowa te wyraźnie wskazują na przeciwstawienie Maryi i Boga Ojca: *Z Maryją wiąże się dobroć, z Bogiem - gniew*⁸⁷.

Przytoczone wyżej pieśni maryjne są wyrazem wielkiej wiary w miłość matczyną i wyrazem lęku przed Bogiem sprawiedliwym. Stąd wyprowadza się błędny wniosek, że Maryja jest jedyną ucieczką za życia i po śmierci. Niektóre z tych pieśni przesadnie przeciwstawiają miłosierną Matkę - sprawiedliwemu Bogu Ojcu.

W *Śpiewniku* ks. Siedleckiego znajdziemy również pieśni, które relacje te ustawiają w sposób właściwy. Przykładem tego jest choćby pieśń za dusze zmarłych „Matko pełna łaski”, łącząca miłość matczyną Maryi z miłością miłosierną Boga Ojca: *Matko pełna łaski, racz nas bronić w każdy czas! Matko zdobna w blaski, dzisiaj racz wysłuchać nas! Prowadź grzeszne dusze przed Wiecznego Ojca tron, Oddal mąk katuzsze, łask wyjednaj hojny płon! Użycz nam pociechy, Ojcze, Ty, coś łaską Sam, Przebacz zmarłym grzechy, do niebieskich przyjmij bram*⁸⁸.

3.3. Maryja ratunkiem w godzinie śmierci

Wreszcie pieśni zamieszczone w *Śpiewniku* ks. Siedleckiego podkreślają, że Maryja jest szczególną pomocą w godzinie śmierci, w przejściu z tej ziemi do domu Ojca. Pieśni te wskazują, że rola Maryi w misterium śmierci człowieka i przejściu do wieczności wynika z Jej szczególnego udziału w dziele zbawienia. Uczestnicząc wraz z Chrystusem jako nowa Ewa w zwycięstwie nad szatanem, Maryja odgrywa szczególną rolę w doprowadzeniu ludzi do zbawienia.

Temat ten podejmuje pieśń „Maryjo Matko”: (3) *Gdy śmierć się zbliży, Matko w tej godzinie * Mnie nie wypuszczaj z moźnej Twej opieki; * Gdy Pan mnie wezwie, a to życie minie, * Weź mnie do siebie, do nieba na wieki*⁸⁹. We wcześniejszym wydaniu z 1980 r. zamieszczono jeszcze czwartą zwrotkę: *Stopą Swą starłszy duszy mojej wroga, - Wprowadź ją w chwały i szczęścia podwoje, - Oddaj szczęśliwą w ręce Stwórcy Boga, - Pomnij, ach, pomnij, żem ja dziecię Twoje*⁹⁰.

⁸⁶ TAMŻE, 354.

⁸⁷ S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Polska mariologia...*, 85.

⁸⁸ J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Opole 1980, 360.

⁸⁹ TENŻE, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 347.

⁹⁰ TENŻE, *Śpiewnik kościelny*, Opole 1980, 204.

Tekst tej pieśni stwarza pewien problem teologiczny, ponieważ Maryi przypisuje się miejsce i funkcję Pośrednika, jakby zapominając o Chrystusie⁹¹.

Dzięki szczególnej łączności z Trójcą Świętą Maryja jest według pieśni „O Dziewico uwiellbiona” (w zwrotkach 2. i 3. zamieszczonych w wydaniu z 1980 r., a usuniętych w wydaniu z 1994 r.) oknem do nieba, drzwiami Króla niebieskiego i furką raję świętego⁹².

Sporo pieśni jest modlitewnym wołaniem do Maryi o szczególną pomoc na moment śmierci. Przykładowo pieśń „O Maryjo, Matko Boga” mówi: *A gdy koniec życia mego * Przyjdzie z ręki Najwyższego, * Daj mi pomoc w tym momencie, * Abym mógł umierać święcie. * O Maryjo, błagaj Syna, Grzesznych nadziejo jedyna!*⁹³. Podobnie pieśń „O Maryja, moja radość!” zawiera prośbę: *O Maryjo, Panno święta, niechaj z Tobą umieram; * Boga mego za mnie błagaj, niechaj szczęśliwie skonom. * Salve Regina!*⁹⁴.

Natomiast w pieśni „O Maryjo, w niebo uniesiona” spotykamy pełne wiary przekonanie, że Maryja dotrzyma tego, co przyrzekł Bóg, a mianowicie: *iz gdy dusza nasza z ciał uleci, * To na wieki będziem u Twych nóg*⁹⁵. Podobną myśl rozwija pieśń „Boga Rodzico, przeczysta Panno”, wyrażająca prośbę, by po śmierci Maryja wzięła nas do siebie i byśmy mogli Jej służyć na wieki⁹⁶. Teksty tych pieśni znowu wywołują pewne kontrowersje. Zamiast teocentryzmu czy chrystocentryzmu widoczny jest w nich swoisty „mariocentryzm”. Ukazują one bowiem, że w niebie jest przede wszystkim Maryja, która weźmie nas do siebie, byśmy mogli Jej służyć wiecznie.

Dziwną teologicznie myśl - według S.C. Napiórkowskiego - rozwija pieśń „Nieprzebranych łask skarbnico” w słowach: (4) *Gdy nadejdzie skonu trwoga, * I przed Boga stanę tronem, Twój Medalik, Matko droga, * Weźmie wtedy mnie w obronę*⁹⁷. Wspomniani

⁹¹ Por. S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Polska mariologia...*, 84.

⁹² J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Opole 1980, 216; por. TENŻE, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 360: (2) *Co Ewa smętna straciła, - Tys przez Syna naprawiła; - Oknem się stałaś do nieba, - Smucić się nam nie potrzeba. (3) Drzwiami Króla niebieskiego - I furką raję świętego; - Wszyscy Jej ludzie śpiewajcie, - Bo przez Nią zbawienie macie.*

⁹³ TENŻE, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 363.

⁹⁴ TAMŻE, 365.

⁹⁵ TAMŻE, 369: (3) *O Maryjo, świata Ty Królowo, * Wspomnij dziś na Syna Twego słowo, * Że na krzyżu Matką nazwał Ciebie, * Matką naszą, nim Cię wziął do siebie. Więc wierzymy, my sieroce dzieci, * Że dotrzymasz, co nam przyrzekł Bóg, * Iz gdy dusza nasza z ciał uleci, * To na wieki będziem u Twych nóg.*

⁹⁶ TAMŻE, 314: (5) *A gdy śmiertelne zamknem powieki, * Weźmij nas, Matko, do siebie: * Niech Ci służymy na wieków wieki, * Bo żyć nie możemy bez Ciebie! * Maryjo przyjmij mię w opiekę swoją, * O Matko Boska, bądź Matką moją.*

⁹⁷ TAMŻE, 360.

teolog w komentarzu do tej pieśni pisze: *Czwarta zwrotka zdaje się sugerować myśl, że Cudowny Medalik będzie nas bronił przed Bogiem-Sędzią*⁹⁸.

Pewnym podsumowaniem tego tematu są słowa zawarte w pieśni „Przybądźcie z nieba”: *Niech na spotkanie w progach Ojca domu po ciebie wyjdzie litościwa Matka*⁹⁹. Przytoczone wyżej pieśni łączą więc moment śmierci człowieka ze szczególnym działaniem Boga Ojca i Maryi, która jest pomocą w szczęśliwej śmierci oraz Tą, która wprowadza do nieba.

4. Zakończenie

Reasumując, należy stwierdzić, że pieśni zawarte w *Śpiewniku* ks. Jana Siedleckiego są bogatym źródłem wiedzy na temat relacji: Bóg Ojciec - Maryja.

Pieśni, zwłaszcza adwentowe, bożonarodzeniowe, maryjne ukazują Boga Ojca w szczególnym odniesieniu do Maryi. Maryja ukazana jest najpierw jako pełniąca szczególną rolę w historii zbawienia, z powodu wybrania Jej przez Boga Ojca na Matkę Syna Bożego. Z woli Boga Ojca stała się Matką i Opiekunką Syna Bożego.

Pieśni ukazują następnie Maryję jako wywyższoną przez Boga Ojca nad wszystkie stworzenia. Zwłaszcza pieśni maryjne mówią o Maryi jako obdarowanej wśród stworzeń największymi darami. Bóg Ojciec uczynił Maryję Królową, Panią nieba ziemi, i przedmiotem uwielbienia wszystkich stworzeń, zwłaszcza Aniołów i ludzi. To wywyższenie wynikało z Jej szczególnego obdarowania i godności Córki Boga Ojca, Matki Bożego Syna i Oblubienicy Ducha Świętego.

Pieśni wskazują także na Maryję jako jedyną pomoc i ucieczkę w drodze do domu Ojca. Mówią więc o Maryi jako prowadzącej pewną drogą do domu Ojca, jako jedynej ucieczce i obronie danej przez Boga Ojca w życiu doczesnym, i jako szczególnej pomocy w godzinie śmierci i przejściu do wieczności. Ustawienia takiego nie można aprobować, gdyż Maryja nie jest jedyną pomocą i ucieczką w drodze do Ojca - jest nią przede wszystkim Chrystus i Duch Święty. Pomoc Maryi, Jej pośrednictwo nie jest też niezależne od pośrednictwa Chrystusa, ale w nim się zawiera.

Przeprowadzone analizy wykazały ogromną wagę właściwego obrazu Boga. *W pobożności chrześcijańskiej winno jaśnieć chrześci-*

⁹⁸ S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Polska mariologia...*, 86.

⁹⁹ J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1994, 850.

jańskie oblicze Boga. Nie znaczy to, by wyeliminować myśl o Bogu sprawiedliwym, znaczy natomiast, że „pobożnościowy” obraz Boga winien odpowiadać Jego obrazowi ewangelicznemu¹⁰⁰. Niektóre z pieśni zamieszczonych w *Śpiewniku* nie spełniają wymogu poprawności teologicznej w ukazywaniu Maryi w relacji do Chrystusa (Maryja nie może zastępować Jedyne Pośrednika), jak i do Boga Ojca (nie można przeciwstawiać miłosiernej Maryi - sprawiedliwemu Bogu). Niektóre z pieśni, mówiąc o Maryi jako jedynej ucieczce grzeszników, błędnie przeciwstawiają miłosierdzie Maryi sprawiedliwości Boga Ojca.

Badania prowadzone dotychczas przez teologów, zwłaszcza K. Darowskiego, S.C. Napiórkowskiego i Z. Nosowskiego, również wykazały błędy teologiczne niektórych pieśni i konieczność troski o poprawny obraz Boga w pieśniach zamieszczonych w *śpiewnikach*¹⁰¹.

Zbyt rzadko w pieśniach zawartych w *Śpiewniku* pojawiają się wątki biblijne, także obraz Maryi prezentowany w niektórych pieśniach nie do końca jest zgodny z ujęciem biblijnym: Maryja bowiem jest przedstawiana w pieśniach bardziej jako Królowa, dobrotliwa Matka i Opiekunka niż jako Służebnica Pańska¹⁰².

Za Z. Nosowskim trzeba stwierdzić, że niewiele pieśni maryjnych ma wymiar teocentryczny (*My chcemy Boga i Daj mi Jezusa*), zaś dominującym nurtem tych pieśni jest mariocentryzm. Swój szczyt tendencja ta osiągnęła w pieśni „Panie w ofierze”, skierowanej do Boga, a mówiącej, że *jedyną nadzieją i zbawieniem (!) jest myśl o Matce Bożej*¹⁰³.

Badania wykazały, że pieśni zamieszczone w *Śpiewniku* mają różny poziom teologicznej poprawności. Stąd godne pochwały są

¹⁰⁰ S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Polska mariologia...*, 100.

¹⁰¹ K. Darowski, w przeprowadzonych badaniach w 1988 r. stwierdził, że w pieśniach maryjnych zamieszczonych w *Śpiewniku* ks. Siedleckiego (wydanie z 1980 r.) w 22 z nich można znaleźć poprawny obraz Boga, zaś w 8 występuje wyraźnie niepoprawny obraz Boga jako srogiego, dalekiego, karzącego i twardego. K. DAROWSKI, *Teologiczna analiza...* Podobnie S.C. Napiórkowski twierdzi, że niektóre teksty pieśni maryjnych ukazują Boga przebywającego w odległej transcendencji, często zagniewanego i surowego. *Ludzie pozostają na dole, przerażeni Bogiem, w którym tremendum zdecydowanie przeważa nad fascinosum, pośrodku zaś stoi Maryja, jedyna nadzieja i obrończelka - również przed Bogiem!* S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Polska pieśń maryjna...*, 180; Nieco łagodniej ocenia błędy pieśni Z. Nosowski, choć także i on stwierdza, że w pieśniach Maryja *zawsze jest miłującą Matką, opiekunką ludzi, która przygarnie swoje dzieci. Uznanie Jej dobroci i miłosierdzia znajduje jednak swą kulminację w przeciwstawieniu Maryi, pod której płaszcz zawsze można się schronić, karzącemu, sprawiedliwemu Bogu.* Z. NOSOWSKI, *Maryja w pieśniach...*, 76-83.

¹⁰² TAMŻE, 77.

¹⁰³ TAMŻE.

prace redaktorów nad kolejnymi wydaniem *Śpiewnika*. Dotyczy to zwłaszcza ostatniego wydania (39) z 1994 r. Usunięto wówczas 86 pieśni, i zrezygnowano z niektórych zwrotek w innych, dodano 178 powszechnie używanych pieśni oraz włączono do *Śpiewnika* 48 zupełnie nowych. Ten trud budzi szacunek, równocześnie pozwala żywić nadzieję, że następne wydanie będzie okazją do kolejnych - koniecznych poprawek.

Polskie pieśni kościelne według H. Feichta przez wieki pełniły doniosłą rolę, jako czynnik wychowujący i kształtujący lud pod względem etyczno-religijnym. *Zawarty one w sobie całą dogmatykę katolicką i katolickie zasady moralności, obok całej historii życia dziecięcego i męki P. Jezusa, a może nawet i całej hagiologii*. Są także wyrazem pobożności, miłości Boga, łączenia wiary z patriotyzmem¹⁰⁴. By także i dziś pieśni pełniły tę rolę, konieczne są kolejne wydania dobrych śpiewników, a wśród nich *Śpiewnika* ks. Siedleckiego oraz trud twórców, duszpasterzy i teologów, by wierni mogli budować swoją wiarę, pobożność i patriotyzm na dobrych, poprawnych teologicznie pieśniach.

Przeprowadzone analizy zachęcają do dalszych badań nad pieśniami zamieszczonymi w *Śpiewniku* ks. Siedleckiego. Warto byłoby podjąć szerszą analizę porównawczą wszystkich wydań *Śpiewnika* ze szczególnym uwzględnieniem dokonywanych korekt (eliminowania pieśni i dodawania nowych), ciekawą rzeczą mogłyby być także poważniejsze analizy pieśni w aspekcie obrazu Boga, relacji Maryi do Chrystusa Pośrednika, czy ukazania jak pieśni łączą wiarę z patriotyzmem.

Ks. dr Jerzy Buczek
Wyższe Seminarium Duchowe (Rzeszów)

ul. Ks. Jałowego 2
PL - 35-010 Rzeszów
jbuczek@rzeszow.opoka.org.pl

¹⁰⁴ TAMŻE, 78.

¹⁰⁵ H. FEICHT, *Przedmowa do jubileuszowego wydania...*, V.

Marie e Dio Padre nei canti religiosi del *Canzoniere ecclesiastico* di Padre Jan Siedlecki

(Riassunto)

Il canto religioso polacco è un fenomeno del tutto eccezionale. Lungo i secoli, i canti d'avvento come pure quei natalizi, eucaristici o altri, hanno avuto un ruolo incalcolabile nella fede e nella pietà popolare dei Polacchi. La loro importanza per la religiosità polacca forma un tema che ci sembra valga la pena di essere studiato da diversi punti di vista: teologico, pastorale, letterale e musicale.

Il canto religioso polacco ha una storia lunga che risale fino al XIII secolo. Il suo ruolo nella liturgia cambiava secondo le abitudini dei tempi, ma il posto particolare ha avuto nei secoli XIX e XX. Nella diffusione dei canti religiosi polacchi hanno contribuito notevolmente i cantorini, tra i quali il primo posto occupa quello di Padre Jan Siedlecki. Nel 1928, cioè nel cinquantesimo della prima edizione del *Cantorino*, venne cambiata la struttura del cantorino, vennero aggiunti diversi canti nuovi e il titolo *Cantorino* venne cambiato in *Canzoniere ecclesiastico*. Gli editori delle edizioni successive da una parte intraprendevano la fatica di eliminare quei canti che, con il loro contenuto o carattere, non corrispondevano più allo spirito della liturgia, dall'altra invece tentavano di aggiungerne altri che meglio andassero d'accordo con i suggerimenti della liturgia o della teologia. Le ultime correzioni sono quelle degli anni 1959, 1975, 1980 e, infine, la XXXIX edizione dell'anno 1987 quando il cantorino è stato sottoposto a diverse modifiche.

L'articolo presenta l'argomento: „Maria e Dio Padre nei canti religiosi del *Canzoniere ecclesiastico* di Padre Jan Siedlecki” (si tratta dell'edizione del 1994). Nell'anno dedicato al Dio Padre, il tema merita una speciale attenzione.

Si esamineranno tutti i canti che in qualsiasi modo si rapportano alla questione del mistero di Dio Padre e Maria. Verranno presi in considerazione tutti i canti contenuti nel canzoniere e non solo quei mariani. Si è reso chiaro che i canti riguardanti direttamente il tema da noi studiato sono, oltre quei mariani, i canti d'avvento e natalizi e qualche altro appartenente alle varie parti del cantorino. In questi canti si possono trovare tre aspetti delle relazioni reciproche di Dio Padre a Maria:

- Maria come prescelta da Dio Padre per la Madre del Figlio,
- Maria come esaltata da Dio Padre sopra tutto il creato,
- Maria come unico rifugio nel cammino verso la casa del Padre.

Maria, presentata nei canti del cantorino da noi studiato, è innanzitutto colei che, a causa della sua elezione da parte di Dio Padre per essere madre del Figlio, svolge il ruolo particolare nella storia della salvezza. Questo è il tema particolarmente frequente nei canti d'avvento e natalizi.

I canti d'avvento parlano della decisione di Dio il quale, per l'amore degli uomini, ha voluto dare il proprio Figlio affinché il mondo fosse salvato. Per realizzare questo progetto Dio ha scelto Maria e l'ha riempita dei doni.

I canti fanno poi vedere come Dio Padre manda l'angelo Gabriele a Maria. Basandosi sul testo biblico i canti esaminano, passo dopo passo, ogni particolare del racconto evangelico, ma a volte vengono aggiunti i particolari che il testo

biblico non riporta. L'annunciazione è presentata come l'espressione dell'amore di Dio verso Maria e verso l'umanità.

Si dice, inoltre, che per la volontà di Dio Padre Maria è diventata Madre e Protettrice del Figlio. Questo è il tema intrapreso da alcuni canti natalizi.

I canti del canzoniere presentano Maria come esaltata da Dio Padre sopra tutto il creato. Lo fanno innanzitutto le canzoni mariani che parlano di Maria come di colei alla quale sono stati elargiti i più preziosi doni. Secondo essi, è stato Dio Padre a fare di Maria la Regina, la Signora del cielo e della terra e l'oggetto di venerazione di tutte le creature tra cui in modo speciale degli angeli e degli uomini. Questa esaltazione consegue dai suoi doni speciali e dalla sua dignità di Madre del Figlio di Dio.

I canti indicano, inoltre, Maria come unico rifugio nel cammino verso la casa del Padre. E, dunque, Lei una strada sicura verso la casa del Padre e l'unico aiuto dato da Dio nel cammino della vita. I canti sottolineano un soccorso particolare di Maria nell'ora della morte e nel passaggio all'eternità. Ci sono dei canti, che erroneamente contrappongono la misericordia di Maria alla giustizia di Dio.

Concludendo bisogna constatare che i canti del cantorino di Jan Siedlecki formano un abbondante materiale per diverse ricerche sulla teologia della relazione di Dio Padre a Maria.

L'analisi ha mostrato che alcuni canti propongono un'immagine di Dio leggermente falsa, perchè non si può contraporre Maria misericordiosa a Dio giusto. Purtroppo questo modo di vedere Maria è ancora presente nel canzoniere.

L'immagine di Maria proposta dai canti non corrisponde sempre a quella biblica. Bisogna qui aggiungere che i temi biblici sono piuttosto rari nei canti del cantorino. Prevale l'icona di Maria come Regina, Madre e Protettrice e non come umile serva del Signore. Troppo poco spazio occupa il tema di Maria come esempio dell'obbedienza a Dio e della fedeltà alla sua volontà, nonché come modello da imitare.

Va però riconosciuta la sempre più crescente cura degli editori per la correttezza teologica del testo. I frammenti che non sono consoni alle regole della sana teologia vengono successivamente eliminati dalle edizioni.

Lo studio da noi compiuto incoraggia le ulteriori ricerche sui canti del cantorino di Jan Siedlecki. Varrebbe la pena di effettuare un'analisi comparativa di tutte le edizioni del *Cantorino* dal punto di vista dell'ortodossia teologica. Sarebbe interessante anche uno studio più approfondito sull'immagine di Dio presente nei canti del canzoniere di Jan Siedlecki.